

В. П. Плавич, д-р філос. наук, проф., зав. каф.

Одеський національний університет,
кафедра загальноправових дисциплін та міжнародного права
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ЗМІЦНЕННЯ ЗАКОННОСТІ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Розглядаються проблеми, пов'язані зі зміцненням законності в сучасних умовах реформування українського суспільства. Аналізуються і досліджуються актуальні питання діючого законодавства та судової практики. Показано необхідність розробки законодавчих актів в сфері ринкової економіки, у створенні широкої правової бази.

Ключові слова: законність, правове регулювання, економічні відносини, підприємницька діяльність, судова практика.

В останні роки, як відомо, виник розрив, який все більш поглиблюється, між законодавчими приписами та їх реалізацією. Вдосконалення нормативної бази повинне посилити регулятивний потенціал законів. Життя в Україні, її законодавство — не виняток, зміни теж немінучі. Будемо сподіватися, що на краще. А щоб надія ця мала більше шансів здійснитися, краще не чекати, а посилено впливати на життєві процеси, в тому числі і на законодавство, на його соціальні аспекти.

Реальний перехід до ринкової економіки можливий тільки на основі якісних законів, при напрацьованні найважливіших законодавчих актів для ринкової економіки, систематизації і публікації законодавства. Реформування повинне дозволити посередництвом права захистити єдині невід'ємні інститути та принципи, без котрих ринкова економіка не може існувати або нормально функціонувати. До них відносяться: презумпція на користь індивідуальних свобод, захист від втручання приватних осіб, використання права в якості інструмента, сприяючого здійсненню індивідуальних свобод, захист громадських інтересів, згладжування соціальної нерівності тощо. Розвиток законодавства повинен максимально відповідати сучасному соціально-економічному розвитку.

Держава, уповноважена приймати закони та забезпечувати їх виконання, повинна виступати гарантом ефективності і стійкості ринкової економіки. Якщо державні органи, як вважають західні спеціалісти, стають неспроможними створити та застосувати всеохоплюючу та послідовну правову систему, то особиста зацікавленість, що приносить багаті плоди в соціальній ринковій економіці, призведе до хаосу та анархії.

Економічні реформи, які проводяться сьогодні в Україні, потребують створення широкої правової бази. Ринкова економіка може успішно розвиватися тільки в умовах достатнього правового регулювання [1, 12]. Однак аналіз діючого законодавства та судової практики, свідчить про те, що існуючі нині в Україні економічні відносини недосконалі, суперечливі, зокрема, з точки зору їх правового регулювання. Це обумовлено неузгодженістю правових актів, котрі регулюють відносини в важливих сферах ринкової економіки. Протириччя законодавства часто ставлять підприємця в ситуацію, коли він, виконуючи вимоги одного закону, порушує при цьому інші. В багатьох випадках невинувата жорсткість законів примушує його ухилятися від виконання останніх або порушувати їх, а інші підприємці свідомо організують свою діяльність на проти-

міністерств та відомств. Це означає, що міністерства, в межах своїх фінансових можливостей, виставляють не жорсткий план, а так званий індикативний, який має інформаційний характер (контрольні цифри, економічні регулятори). Це план — рекомендація. Досвід розвинутих країн показує, що найімовірніше і розумніше запобігати небажані злиття (концентрацію), ніж регулювати їх потім. Тому основним в законодавстві повинен бути контроль, що запобігає злиттям, а не слідує за їх удосконаленням.

Законодавство багатьох країн зосереджено на горизонтальних злиттях, в разі здатності такого типу злиття посилювати концентрацію на окремих ринках; вертикальні і конгломератні злиття також можуть за певних умов викликати антиконкурентні наслідки. Конструювання в законодавстві систем контролю за злиттям повинно бути таким, щоб контроль охоплював усі типи злиття. Корисним здається підхід, при якому, одночасно з дозволом або заборонаю пропонуванням зливань, можливі й інші рішення, а саме: дозвіл його при визначених умовах з покладанням на учасників концентрації обов'язків по вдосконаленню умов конкуренції (наприклад, позбавлення підприємств, що зливаються певних структурних підрозділів).

Картина регулювання ринку була б неповною, без згадки про криміногенне регулювання ринку. Мова йде не тільки про кримінальну економіку (торгівля наркотиками, проституція і т. ін.), але також про вплив злочинного світу на світ бізнесу. В цьому злочинність успішно конкурує з державою, а інколи і зовсім підміняє її. Сьогодні злочинні елементи входять в довіру до підприємців, інвесторів, вимагають гроші, використовують шантаж та вимагання, вступають у змову з посадовими особами, підкупають їх, випитують секретну комерційну інформацію, підробляють фінансові і комерційні документи, ухиляються від сплати податків і відмивають гроші. Навряд чи знайдеться підприємець, який би в процесі своєї діяльності жодного разу не зіштовху-

вався з проявами тіньової економіки, не кажучи вже про тих, в кого весь бізнес і ділові інтереси знаходяться у незаконній сфері.

Очевидно, що законодавчі норми, які регулюють підприємницьку діяльність громадян і юридичних осіб, потребують удосконалення. При цьому необхідно враховувати специфічний характер таких санкцій, як зміна державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності або ліквідації підприємства (господарського товариства) за рішенням арбітражного суду.

Навряд чи можна визнати доцільним припинення існування господарюючого суб'єкта тільки в зв'язку з тим, що ним в 7-денний строк не зроблено повідомлення про зміни свого місцезнаходження або допущено одноразове порушення діючого законодавства, яке не є грубим; або у зв'язку з невідповідністю законодавству положень установчих документів, коли такі невідповідності можна легко усунути. Мабуть, одночасно слід враховувати, що суб'єкт підприємництва, діяльність якого остаточно закінчується за рішенням арбітражного суду, як правило, має певні обов'язки щодо контрагентів, споживачів, держави, власних працівників, засновників тощо. Таким чином, факт ліквідації підприємства створює, певною мірою, невідповідні наслідки не тільки для нього самого, але й для досить широкого кола осіб. У зв'язку з цим законодавством повинні більш конкретно й розумно бути врегульовані питання, пов'язані з проведенням процедури ліквідації, і в першу чергу, — порядок та способи задоволення претензій кредиторів. Необхідно також виробити реально діючий механізм виконання судового рішення про відміну державної реєстрації або про ліквідацію суб'єктів підприємництва. Об'єднуючи ці види санкцій під загальною назвою "примусове припинення діяльності суб'єктів підприємницької діяльності" що "примусовість" в наш час не може бути практично забезпечена в процесі ліквідації, наступному за винесенням відповідного судового рішення. Відсутність можливості при-

мусового виконання зводить нанівець сутність санкції, підриває авторитет держави.

Враховуючи виконання рішень арбітражного суду про відміну державної реєстрації або ліквідацію суб'єктів підприємницької діяльності, в законодавстві необхідно передбачити не тільки можливість контролю державних органів за ліквідацією, не тільки конкретні заходи відповідальності за ухилення від проведення відповідних заходів, але й можливість влади анулювати окремі етапи ліквідаційної процедури.

Так, на нашу думку, суду або іншому державному органу (наприклад, виконкому місцевої Ради або районній державній адміністрації) повинні бути надані право і можливість: своїм рішенням створювати ліквідаційну комісію; утверджувати ліквідаційний баланс; надавати після закінчення ліквідації всі необхідні документи в орган, який веде Державний реєстр для виключення із нього юридичної особи, щодо котрої прийнято судове рішення про відміну державної реєстрації або про ліквідацію. Співвідношення права й економіки виходить на проблеми співвідношення державної влади і власності, участі держави в економіці не лише як зовнішньої сили, але і найбільш складного господарюючого суб'єкта. Ми маємо дослідити якийсь "баланс" інтересів, який стосовно до конкретних умов окремої країни може виражатися у різному їх співвідношенні. В зв'язку з цим потребують спеціального дослідження проблеми ефективності державної монополії і необхідності регулювання економічних відносин імперативними методами.

Про закон, що забезпечує реалізацію управлінського потенціалу права, а інколи про суперечливе співвідношення права і закону свідчить аналіз судової практики. Зазначимо, що форми і характер впливу права на економіку можуть бути позитивними і негативними: право може стимулювати, підтримувати ефективний економічний розвиток, але може і гальмувати, навіть руйнувати його.

Зокрема, Закон "Про боротьбу з ко-

рупцією" є тим інструментом, який повинен нейтралізувати широкомасштабні прояви корупції в її початкових стадіях. Однак, теперішній стан правозастосовної практики в судах України характеризується значним зростанням справ про корупційні правопорушення і різноманіттям в застосуванні правових норм цього закону. В 1998 році на розгляд судів надійшла 6531 справа даної категорії, а провадження 20% яких було закрито. Виникає питання, що стало причиною такої ситуації? Причин багато, але основна з них, на жаль, — неправильне розуміння правових норм Законом працівниками. Нерідко допускаються помилки при його застосуванні і суддями [6,45]. Непростим є і самий Закон. Він побудований по особливому юридико-правовою технікою, до того ж — некодифікований, а звідси і складності колізійного характеру.

Неправильне розуміння правових норм Законом представниками правоохоронних органів інколи виникає внаслідок обмеженого строку розгляду справ, а також невідповідності законів нашій реальній дійсності, а інколи і в зв'язку з неправильним застосуванням законодавства.

Дослідження вчених дозволяють зробити висновок: головним завданням сьогодні є відродження загубленого в колишні роки творчого погляду на події і факти, безстрашного пошуку істини, найбільш ефективних методів роботи. Це вкрай необхідно в зв'язку з усвідомленням наслідків, до яких призвела нас орієнтація на пристосування багатьох положень суспільствознавства, яка суперечить його суті, і крім того, в силу глибинного розуміння відповідальності історичного моменту який переживає країна.

У період трансформації економічної системи української держави і виникнення стосунків, які ґрунтуються на приватних принципах, є, — як нпм уявляється, потреба в якісно нових підходах до правового регулювання. Особистість людини, її інтереси повинні мати пріоритети. Разом с тим, при створенні нових правових норм потрібно враховувати рівень цивілізованості, ба-

гатогранність і складність людських взаємовідносин.

Література

1. Головатий С. Господарські і підприємницькі відносини в економіці України та їх правове забезпечення. // *Право України*. — 1996. — № 11. — С. 12-18.

2. Закон України про підприємництво // *Верховна Рада України*. — К.: Парламентське вид-во. — 1998. — С.14-17. Закон України про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту (за станом на 20 лист. 1999 р.). Видання *Верх.Рада Укр.* — К.: Парлам. вид-во, 1999. — С.68-72.

3. Закон України про усунення дискримінації в оподаткуванні підприємницької діяльності, створених з використан-

ням майна та коштів вітчизняного походження // *Офіційний вісник України*. — 2000. — №8. — С.1-2.

4. Лілак А.Д. Адміністративна і цивільно-правова відповідальність юридичних осіб у сфері економічних відносин (колізії теорії і проблеми практики) // *Право України*. — 2000. — №1. — С.22-27.

5. Селезнев В.В. Основы рыночной экономики Украины: Власть. Право. Предпринимательство. Финансы. Налоги. Маркетинг. Менеджмент. Торговля. Реклама. Преступность. Учебное пособие — К.: АСК, 1999. — 389с.

6. Збірка матеріалів "Право і корупція в Україні" для семінару "Боротьба з організованою злочинністю і корупцією", організованого Верховним Судом України. К., 6-7 квітня 2000 року. — 52с.

В. П. Плавич

Одесский национальный университет,
кафедра общеправовых дисциплин и международного права
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

УКРЕПЛЕНИЕ ЗАКОННОСТИ КАК НЕОТЪЕМЛЕМЫЙ ЭЛЕМЕНТ СТАНОВЛЕНИЯ ПРАВОВОГО ГОСУДАРСТВА

РЕЗЮМЕ

В статье анализируется проблема необходимости совершенствования нормативной базы, что должно повысить регулятивный потенциал законов. Обращается внимание на необходимость разработки наиболее важных законодательных актов в области рыночной экономики, систематизации и публикации законодательства. Подчеркивается, что рыночная экономика может успешно развиваться только в условиях оптимального правового регулирования, что она имеет потенциальные резервы для решения поставленных задач, создания широкой правовой базы.

Ключевые слова: законность, правовое регулирование, экономические отношения, предпринимательская деятельность, судебная практика.